

وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی : (اولین گام جهت حل مشکل ترک تحصیل در آموزش ویژه)

نویسنده: جین ای رازقی

مترجمان: قربان همتی علمدارلو/ دانشجوی دکتری روان شناسی و آموزش کودکان استثنایی دانشگاه تهران
ستاره شجاعی/ دانشجوی دکتری روان شناسی و آموزش کودکان استثنایی دانشگاه تهران

چکیده

محیط‌های کاری عملکرد خوبی ندارند، زیرا فقط قادر به انجام کارهای ساده و پاره وقتی هستند که درآمد بسیار پایینی دارد (آکولو و استلینگتون^۶، ۱۹۹۸؛ و ایمان^۷، ۱۹۹۵). حتی دانش‌آموزان با ناتوانی‌های خفیف نیز نسبت به دانش‌آموزان عادی، هم در طول دبیرستان و هم پس از دبیرستان میزان بالاتری از بیکاری^۸ را تجربه می‌کنند (ایدگر^۹، ۱۹۹۸؛ مطالعه طولی انتقال ملی^{۱۰}، ۱۹۹۴؛ و ایمان، ۱۹۹۵). اکثر این دانش‌آموزان وارد سایر برنامه‌های آموزشی نیز نمی‌شوند. فقط ۱۷ درصد از دانش‌آموزان با اختلال‌های رفتاری به برنامه‌های پس از دبیرستان دسترسی پیدا می‌کنند، این در حالی است که تقریباً ۵۰ درصد از دانش‌آموزان عادی به این برنامه‌ها دسترسی پیدا می‌کنند (نیتزر، استینبرگ و فلیش^{۱۱}، ۱۹۹۰).

با افزایش تعداد دانش‌آموزان با ناتوانی‌هایی که ترک تحصیل می‌کنند نگرانی ما نیز باید بیشتر شود. زیرا بسیاری از این افراد کم سن و سال نه به وسیله‌ی الگوی آموزش تحصیلی سنتی به خوبی مورد حمایت قرار گرفته‌اند (راسلر^{۱۲}، ۱۹۹۱) و نه به خوبی تحت پوشش برنامه‌های آموزش ویژه موجود قرار گرفته‌اند (ادگار، ۱۹۹۸). معلمان برای مبارزه با آمارهای تأسف بار ترک تحصیل چه می‌توانند انجام دهند؟
اکثر معلمان علاقمند هستند که بدانند در مورد

از مشکلات اصلی در بحث آموزش ویژه مسئله ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌های مختلف و افزایش تعداد افراد آنها در سال‌های اخیر است. به منظور پیشگیری از این معضل یکی از راهبردهای مؤثری که معلمان بتوانند در کلاس خود اجرا کنند وارد کردن آموزش شغلی در برنامه‌ی درسی است.

در این مقاله به توصیف چند راهبرد کلی پیشگیری از ترک تحصیل و ارایه‌ی اطلاعاتی در زمینه‌ی آموزش شغلی و مراحل آن و علت اهمیت آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها پرداخته شده است. همچنین چگونگی اجرای برنامه تلفیق آموزش شغلی با آموزش عادی معلمان بیان شده است.

مقدمه

هر ساله بیش از ۴۲/۲ درصد دانش‌آموزان با اختلال‌های رفتاری^۱ و ۶۳/۹ درصد دانش‌آموزان با نارسایی یادگیری^۲ ترک تحصیل^۳ می‌کنند (انجمن کودکان استثنایی^۴، ۱۹۹۴؛ وزارت آموزش و پرورش ایالات متحده^۵، ۱۹۹۲؛ ۱۹۹۳؛ ۱۹۹۴). به طور معمول این دانش‌آموزان در هنگام ترک تحصیل آمادگی لازم برای به دست آوردن یک زندگی مستقل و تبدیل شدن به عضو مفیدی از جامعه را ندارند. آنها در

تفاوت‌های دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، به ویژه آنهایی که در معرض خطر ترک تحصیل قرار دارند دقیقاً چه می‌توانند انجام دهند. با تصویب قانون آموزش افراد با ناتوانی‌ها^{۱۳} (IDEA) در سال ۱۹۹۰ و تجدید نظر آن در ژانویه سال ۱۹۹۷، برنامه‌ی انتقال انفرادی^{۱۴} (ITP) برای همه دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها از آغاز ۱۴ سالگی اجباری شد که حتی فشار بیشتری را بر روی سیستم مدرسه و معلمان جهت آماده‌سازی بهتر دانش‌آموزان برای اشتغال و زندگی در جامعه وارد آورد. اما متأسفانه به تدوین برنامه انتقال انفرادی فقط به عنوان یک راه حل نگریسته شد. در حقیقت قبل از طراحی برنامه آموزش انفرادی، به منظور اطمینان از انتقال موفقیت‌آمیز و پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، مداخله‌ها و خدمات بسیاری لازم است. پس واقعاً معلمان چه کار کنند؟ یکی از مداخله‌های اجتماعی پیشگیری است، یعنی راهبرد نسبتاً به صرفه، وارد کردن آموزش شغلی^{۱۵} در برنامه درسی^{۱۶} است. این چیزی است که همه معلمان می‌توانند هر لحظه آن را در کلاسشان اجرا کنند.

تلفیق^{۱۷} به موقع آموزش شغلی و برنامه درسی ویژه و یا عادی می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا درباره‌ی مشاغل موجود، مشاغل مورد علاقه و مشاغلی که علاقه‌ای به آنها ندارند، آگاه‌تر گردند. افزودن آموزش شغلی به برنامه درسی، این احتمال را افزایش می‌دهد که فرآیند برنامه انتقال انفرادی به فعالیتی منجر شود که این دانش‌آموزان بتوانند به طور مؤثری در آن شرکت کنند. مطالعات نشان داده‌اند که برنامه‌های آموزش شغلی تحولی محور در افزایش شایستگی شغلی دانش‌آموزان در معرض خطر (هر و واتس^{۱۸}، ۱۹۸۸؛ مک دانیلز و پدیلز^{۱۹}، ۱۹۹۱). بهبود ابعاد دیگر مثل حضور مرتب در مدرسه و پیشرفت نمره‌ها، بهبود باورهایی درباره‌ی خود و دیگران و ادراک فرد از فرصت‌های آینده، موفقیت‌آمیز بوده‌اند. با مرتبط ساختن تحصیلات به کار و زندگی، معلمان می‌توانند اولین گام مهم در کمک به دانش‌آموزان با ناتوانی برای ماندن در مدرسه را بردارند. معلمان با وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی، علاقه دانش‌آموزان به برنامه‌های روزمره‌شان را بیشتر می‌کنند و باعث می‌شوند که آنها به طور مؤثری به این برنامه‌ها بپردازند. بنابراین هدف این مقاله توصیف چند راهبرد کلی پیشگیری از ترک تحصیل و ارابه‌ی اطلاعاتی است که به معلمان در پاسخگویی به سؤال‌های زیر کمک خواهد کرد.

آموزش شغلی چیست و مراحل آن کدام است؟ چرا آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی اهمیت دارد؟ اجرای فرآیند یکپارچه‌سازی که در آن آموزش شغلی، آموزش معلمان را غنی‌تر می‌سازد و آن را با دنیای واقعی دانش‌آموزان مرتبط می‌سازد، چگونه است؟

راهبردهای پیشگیری از ترک تحصیل در آموزش ویژه علاوه بر وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی، مهم است که از برخی راهبردهای دیگر که به پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها از مدرسه کمک می‌کند آگاهی پیدا کنیم. یکی از مهم‌ترین راهبردها، تشخیص به موقع عوامل بالقوه ترک تحصیل است (لیشتستین و زنتال - واینر^{۲۰}، ۱۹۸۸). رودریک (۱۹۹۳) ویژگی‌های دانش‌آموزان که عمدتاً ترک تحصیل کرده‌اند، را شناسایی و بیان

تفاوت‌های دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، به ویژه آنهایی که در معرض خطر ترک تحصیل قرار دارند دقیقاً چه می‌توانند انجام دهند. با تصویب قانون آموزش افراد با ناتوانی‌ها^{۱۳} (IDEA) در سال ۱۹۹۰ و تجدید نظر آن در ژانویه سال ۱۹۹۷، برنامه‌ی انتقال انفرادی^{۱۴} (ITP) برای همه دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها از آغاز ۱۴ سالگی اجباری شد که حتی فشار بیشتری را بر روی سیستم مدرسه و معلمان جهت آماده‌سازی بهتر دانش‌آموزان برای اشتغال و زندگی در جامعه وارد آورد. اما متأسفانه به تدوین برنامه انتقال انفرادی فقط به عنوان یک راه حل نگریسته شد. در حقیقت قبل از طراحی برنامه آموزش انفرادی، به منظور اطمینان از انتقال موفقیت‌آمیز و پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، مداخله‌ها و خدمات بسیاری لازم است. پس واقعاً معلمان چه کار کنند؟ یکی از مداخله‌های اجتماعی پیشگیری است، یعنی راهبرد نسبتاً به صرفه، وارد کردن آموزش شغلی^{۱۵} در برنامه درسی^{۱۶} است. این چیزی است که همه معلمان می‌توانند هر لحظه آن را در کلاسشان اجرا کنند.

تلفیق^{۱۷} به موقع آموزش شغلی و برنامه درسی ویژه و یا عادی می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا درباره‌ی مشاغل موجود، مشاغل مورد علاقه و مشاغلی که علاقه‌ای به آنها ندارند، آگاه‌تر گردند. افزودن آموزش شغلی به برنامه درسی، این احتمال را افزایش می‌دهد که فرآیند برنامه انتقال انفرادی به فعالیتی منجر شود که این دانش‌آموزان بتوانند به طور مؤثری در آن شرکت کنند. مطالعات نشان داده‌اند که برنامه‌های آموزش شغلی تحولی محور در افزایش شایستگی شغلی دانش‌آموزان در معرض خطر (هر و واتس^{۱۸}، ۱۹۸۸؛ مک دانیلز و پدیلز^{۱۹}، ۱۹۹۱). بهبود ابعاد دیگر مثل حضور مرتب در مدرسه و پیشرفت نمره‌ها، بهبود باورهایی درباره‌ی خود و دیگران و ادراک فرد از فرصت‌های آینده، موفقیت‌آمیز بوده‌اند. با مرتبط ساختن تحصیلات به کار و زندگی، معلمان می‌توانند اولین گام مهم در کمک به دانش‌آموزان با ناتوانی برای ماندن در مدرسه را بردارند. معلمان با وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی، علاقه دانش‌آموزان به برنامه‌های روزمره‌شان را بیشتر می‌کنند و باعث می‌شوند که آنها به طور مؤثری به این برنامه‌ها بپردازند. بنابراین هدف این مقاله توصیف چند راهبرد کلی پیشگیری از ترک تحصیل و ارابه‌ی اطلاعاتی است که به معلمان در پاسخگویی به سؤال‌های زیر کمک خواهد کرد.

بتوانند الگوهای مربوط به دانش آموزان خودشان را شناسایی کرده و شرایط لازم برای ایجاد انگیزه در آنان را برای ماندن در مدرسه ایجاد کنند (هالپرن^{۲۲}، ۱۹۹۴). برخی از این شرایط شامل راهبردهایی است که تقریباً هر معلمی می تواند در کلاسش اجرا نماید. این راهبردها عبارتند از:

الف) وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی،
ب) آموزش مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های خود هدایتی^{۲۳}، مهارت‌های زندگی و مهارت‌های کاربردی،

ج) اجرای یک پرسشنامه‌ی علایق شغلی غیررسمی و
د) مصاحبه با دانش آموزان، والدین و دیگر معلمان دانش آموز (داودی و ایور^{۲۴}، ۱۹۹۶).

راهبردهای مکمل دیگری که معلم می تواند خارج از کلاس درس برای ارجاع دانش آموزان در معرض خطر ترک تحصیل اجرا کند شامل: موارد زیر است که استفاده از آنها به نیاز دانش آموزان بستگی دارد:

✓ مشارکت بیشتر و به موقع در دوره‌های حرفه آموزی^{۲۵} (بنز^{۲۶} و هالپرن، ۱۹۹۳؛ ریماسمی^{۲۷}، ۱۹۹۵؛ والکر و بانسن^{۲۸}، ۱۹۹۵).

✓ دوره‌های حرفه‌آموزی خاص (که به طور ویژه برای دانش آموزان با ناتوانی‌های طراحی شده باشد).

✓ استفاده از متخصصان مجرب انتقال (از قبیل متخصصان جایابی شغلی)

✓ مشاوره‌ی شغلی گسترده

✓ سنجش حرفه‌ای رسمی و غیررسمی

✓ کار با در آمد مکفی نظارتی همراه به برنامه‌ی

تحصیلی (بنز و هالپرن، ۱۹۹۳)

✓ آموزش در حین کار

✓ برنامه‌های آموزشی جایگزین

کرد که این دانش آموزان دارای الگوی قابل تشخیص و آشکاری هستند که بر ترک تحصیل آنها تأثیر می گذارد و شناسایی این الگوها می تواند در تشخیص به موقع دانش آموزانی که به طور بالقوه در معرض خطر ترک تحصیل هستند و برگرداندن آنها مورد استفاده قرار گیرد. او بیان کرد که این قبیل الگوهای ترک تحصیل در دانش آموزانی قابل مشاهده است که یک یا چند مورد از ویژگی‌های زیر را داشته باشند:

۱. تکرار یک یا چند پایه در مدرسه (آنهايي که یک پایه را تکرار می کنند ۵۰ درصد احتمال دارد که ترک تحصیل کنند و کسانی که دو پایه را تکرار می کنند، نسبت به آنهايي که هر پایه را طبق برنامه تمام می کنند، ۹۰ درصد بیشتر احتمال دارد که ترک تحصیل کنند)،

۲. نمرات ضعیفی دارند،

۳. حضور ضعیفی در مدرسه دارند،

۴. در فعالیت‌های فوق برنامه مشارکت کمی دارند،

۵. مشکلات انضباطی دارند و با مسئولین درگیر می شوند (بیشتر پسران نوجوان)،

۶. جزء خانواده‌هایی هستند که از نظر اقتصادی ضعیف هستند،

۷. جزء خانواده‌های تک والدی هستند.

علاوه بر ویژگی‌های فوق، کوهن و دی بتن کورت^{۲۱} (۱۹۹۱) دریافته‌اند که دانش آموزانی که در پردازش اطلاعات از طریق ارایه شفاهی و مطالب نوشتنی مشکل دارند و آنهايي که اعتماد به نفس پایینی از خود نشان می دهند نسبت به همسالانشان که این ویژگی‌ها را ندارند، احتمال بیشتری دارد که ترک تحصیل کنند.

همه معلمان باید از این عوامل آگاهی یابند تا

ناتوانی‌ها به این دلیل اهمیت دارد که آموزش را برای این دانش‌آموزان هدفمندتر می‌سازد. آنها را قادر می‌سازد تا به رابطه بین آنچه در مدرسه می‌آموزند و کار در دنیای واقعی پی ببرند. علی‌رغم تلاش‌های ۲۰ سال اخیر برای ایجاد برنامه‌ها و خدماتی که نیازهای منحصر به فرد دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها را برآورد نماید، واقعیت غم‌انگیز این است که تعداد قابل ملاحظه‌ای از دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها ترک تحصیل می‌کنند و در نتیجه از اتمام دوره‌ی آموزشی پایه‌شان نیز باز می‌مانند. آنها قبل از اینکه آمادگی لازم برای ورود به جامعه را داشته باشند مدرسه را رها می‌کنند. در واقع به دلیل پیشرفت تحصیلی پایین، علاقه‌شان به مدرسه کم می‌شود و اغلب خواهان ترک مدرسه‌اند تا بدین وسیله خودشان را از برچسب‌های آموزش ویژه رهایی بخشند و حتی اکثر آنها به دنبال خدمات پس از مدرسه در جامعه نیز می‌گردند (شوارتز و تیماتز^{۳۲}، ۱۹۹۱). در حقیقت ممکن است آنها حتی سربار جامعه شوند. فقط تعداد کمی از آنها با مهارت‌های شغلی ابتدایی، می‌توانند به یک زندگی دارای کیفیت بالا بیندیشند. بنابراین وارد کردن به موقع آموزش شغلی در برنامه درسی گام مهمی به سوی پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها است.

مراحل آموزش شغلی

با تلفیق یا در هم آمیختن آموزش شغلی در همه زمینه‌های آموزشی، در طول تجربه آموزشی دانش‌آموزان (از پیش دبستانی تا دبیرستان) رابطه‌ی بین آنچه که در مدرسه می‌آموزند و آنچه که در کار و زندگی روزمره اتفاق می‌افتد برایشان آشکار می‌شود. تلفیق آموزش شغلی با سایر حیطه‌های

از آنجایی که تلفیق آموزش شغلی در برنامه‌های درسی یکی از اولین مراحل است که معلمان ویژه و عادی می‌توانند برای پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها از مدرسه به کار گیرند. اطلاعات زیر برای فراهم نمودن اطلاعات عمیق‌تر درباره‌ی فرآیند کار ارایه شده است.

چرا آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها مهم است؟

نخست آنکه از دلایل اهمیت آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها این است که به آنها کمک می‌کند تا نسبت به مشاغل احتمالی آگاه‌تر شوند، آنها را به سوی دنیای کار هدایت می‌کند و آنها را آماده می‌کند تا تصمیمات شغلی رضایت‌بخش‌تری اتخاذ کنند. پژوهش‌ها اثرات مثبت آموزش شغلی بر روی دانش‌آموزان عادی را به اثبات رسانده‌اند (بیرمن^{۳۹}، ۱۹۷۷، آندرلین^{۳۰}، ۱۹۷۹). بنابراین اگر آموزش شغلی برای دانش‌آموزان عادی اثر مثبت دارد، پس باید برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها نیز اثر مثبت داشته باشد (مورد، آگران و مک سواين^{۳۱}، ۱۹۹۰). زمانی که دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها به سن دبیرستان برسند بطور معمول در معرض فرصت‌های شغلی محدودی قرار می‌گیرند. فراهم نمودن فرصت‌هایی برای تجربه مفاهیم و فعالیت‌های آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها باید تا حد امکان از دوره‌ی کودکی آغاز و در سراسر دوره‌ی تحصیل ادامه یابد. هم معلمان عادی و هم معلمان آموزش ویژه می‌توانند نقش کلیدی در گسترش انتخاب‌های شغلی دانش‌آموزان خود داشته باشند.

دوم آنکه آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با

آموزشی، یادگیری را برای دانش آموز جذاب تر می نماید و آموزش را برای معلم ارزشمندتر می نماید. این تلفیق از طریق اجرای مراحل آموزش شغلی که به ترتیب شامل مراحل آگاهی^{۳۳}، جهت گیری^{۳۴}، کاوشگری^{۳۵} و آمادگی^{۳۶} می باشند قابل دستیابی است (هویت^{۳۷}، ۱۹۷۵). در جدول شماره ۱ خلاصه ای از هر مرحله، هدف و چند پیشنهاد برای اجرای این مراحل ارائه شده است. این مراحل به صورت دستورالعمل های کلی ارائه شده است و انواع فعالیت های کلاسی دانش آموزان را در بر می گیرد که براساس سطح تجربه شان به آن می پردازند.

بر اساس نیازهای انفرادی و ناتوانی های

جدول ۱. مراحل آموزش شغلی

روش ها	هدف	مراحل
وارد کردن مفاهیم آموزش شغلی در همه جنبه های آموزشی از طریق بحث در گروه های کوچک، بازی ها، پروژه ها، بازی نقش و نمایش های کوتاه، تقلید، مصاحبه، سخنران میهمان، گردش علمی، مراکز یادگیری شغلی، یادگیری مشارکتی	تحریک علائق دانش آموزان به کار به عنوان موضوعی که با خود، خانواده و جامعه ارتباط دارد.	آگاهی شغلی می تواند از پیش دبستانی شروع شود و تا کلاس ششم ادامه یابد. همه جنبه های دنیای کار را پوشش می دهد و مبنایی برای مراحل آموزش شغلی فراهم نموده و مشاغل گوناگون را معرفی می کند.
وارد کردن مفاهیم شغلی در همه جنبه های آموزشی از طریق بحث و گروه های کوچک، بازی ها، پروژه ها، بازی نقش و نمایش های کوتاه، تقلید، مصاحبه، سخنران میهمان، گردش علمی، مراکز یادگیری شغلی، یادگیری مشارکتی، یادگیری در حد تسلط	فراهم سازی مهارت های تصمیم گیری، خودآگاهی و دانش شغلی برای دانش آموزان تا به آنها کمک کند تا در انتخاب گزینه های شغلی خود نکته سنج و دقیق باشند.	جهت گیری می تواند از دوره ی ابتدایی و همراه با فعالیت های آگاهی شروع شود. مراحل آگاهی و کشف را به هم مرتبط می سازد. مبتنی بر کسب دانش و خودآگاهی شغلی در طول مرحله قبلی است. اما تغییرات آموزشی در این مرحله بر این موضوع تمرکز دارد که دانش آموزان به مشاغل از این دید نگاه کنند که « من می خواهم چه کاره شوم»
وارد کردن مفاهیم آموزش شغلی در همه جنبه های آموزشی، از طریق بحث در گروه های کوچک، بازی ها، پروژه ها، بازی نقش و نمایش های کوتاه، تقلید، مصاحبه، سخنران میهمان، گردش علمی، مراکز یادگیری شغلی، یادگیری مشارکتی، آموزش در حد تسلط، آموزش پیش حرفه ای، مشاوره فردی و گروهی، پرسش نامه علاقه شغلی، کار داوطلبانه، شاگردی کردن پیش استاد کار، دوره های پیش حرفه ای، کار پاره وقت	فراهم سازی اطلاعات بیشتر و دانش و مهارت های لازم برای گرفتن تصمیمات شغلی موقتی (آزمایشی) به منظور اتمام برنامه های انتقالی و رسیدن به شغلی پایدار	کاوشگری می تواند از کلاس هفتم شروع و تا کلاس نهم ادامه یابد. مشتمل بر آموزش پیش حرفه ای است. انواع ابزارها، اصطلاحات و مهارت های پایه که دانش آموزان را برای حرفه آموزشی آماده می کند، در این مرحله ارائه می شود.
سنجش حرفه ای، آموزش حرفه ای، مشاوره فردی و گروهی، مشاوره فردی و گروهی، جابایی شغلی و تجربه کاری، استادکاری، آموزش حین کار (کارآموزی)، کالج اجتماعی یا دانشگاه، مدرسه فنی و حرفه ای، شاگردی کردن	فراهم سازی فرصت هایی برای رشد مهارت های مورد نیاز برای عملکرد مؤثر در زمینه ی شغلی انتخاب شده.	آمادگی شغلی می تواند از کلاس دهم شروع و حتی در کالج، دانشگاه، مدارس فنی و محیط های دیگر نیز ادامه یابد. پس از اتمام این مرحله دانش آموز باید از مهارت های لازم برای ورود موفقیت آمیز به بازار کار برخوردار باشد. این مرحله شامل حرفه آموزشی و آموزش فنی و حرفه ای است. نه تنها همه دانش آموزان با ناتوانی ها به این قبیل آموزش ها نیاز دارند بلکه این قبیل آموزش ها باید در دسترس همه دانش آموزانی که به این آموزش ها نیاز دارند، قرار گیرد.

مرحله آگاهی شغلی

مرحله‌ی آگاهی شغلی این سؤال را مورد ملاحظه قرار می‌دهد که در محیط اطراف چه مشاغلی وجود دارد؟ این مرحله مبنای همه مراحل آموزش شغلی را تشکیل می‌دهد و معرفی کلی از دنیای کار و تحول فردی و خودآگاهی را شامل می‌شود (رازقی^{۳۸}،

مرحله جهت‌گیری

دیرستان و با درس‌های حرفه‌آموزی شروع می‌شود، اما مبنای اصلی آگاهی شغلی و فعالیت‌های تحولی باید در حد امکان از اوایل دوران تحصیل کودک شروع شود و در طول دوره‌ی ابتدایی، راهنمایی و دیرستان ادامه یابد (بنز، یا واتف^{۳۹}، دارن^{۴۰}، ۱۹۹۷، کلارک^{۴۱}، کارلسون^{۴۲}، فیشر^{۴۳}، کوک^{۴۴} و دی آلوترو^{۴۵}، ۱۹۹۱، همیلتون^{۴۶} و همیلتون، ۱۹۹۴). در طی این مرحله دانش‌آموزان می‌آموزند که مشاغل مختلفی وجود دارد و تجاری به دست می‌آورند که آنها را قادر می‌سازد تا خودپنداره شان را تقویت کنند. ارزش‌هایشان را بشناسند، ارتباط کلامی و نوشتاری را بیاموزند، نگرش‌های مثبتی نسبت به دیگران داشته باشند، بفهمند که هر فردی منحصر به فرد است، نسبت به مشاغل گوناگون آگاهی پیدا کنند، نگرش‌های مثبتی نسبت به کار در آنها ایجاد شود و ارزش‌های مثبتی را به همه نقش‌های شغلی نسبت دهند (جانسون^{۳۷}، ۱۹۷۹). با در هم آمیختن مفاهیم شغلی، مهارت‌های تحصیلی مثل خواندن، نوشتن، هجی کردن و محاسبه کردن نیز تقویت می‌شود و همه موضوعات درسی با مشاغل، رشته‌های شغلی، اولویت‌های سبک زندگی و مفاهیم سازگاری کاری مرتبط می‌شوند (جانسون، ۱۹۷۹).

مرحله کاوشگری شغلی

در مرحله‌ی سوم، کاوشگری شغلی، دانش‌آموزان به فعالیت‌هایی می‌پردازند که آنها را با دامنه‌ی وسیعی از زمینه‌های شغلی آشنا می‌سازد. دانش‌آموزان با توجه به سن شان، با انواع تجارب کاری درگیر می‌شوند. این قبیل تجربه‌ها می‌تواند شامل کلاس و

۱۹۸۳). بسیاری معتقدند که آگاهی شغلی از دوره‌ی دیرستان و با درس‌های حرفه‌آموزی شروع می‌شود، اما مبنای اصلی آگاهی شغلی و فعالیت‌های تحولی باید در حد امکان از اوایل دوران تحصیل کودک شروع شود و در طول دوره‌ی ابتدایی، راهنمایی و دیرستان ادامه یابد (بنز، یا واتف^{۳۹}، دارن^{۴۰}، ۱۹۹۷، کلارک^{۴۱}، کارلسون^{۴۲}، فیشر^{۴۳}، کوک^{۴۴} و دی آلوترو^{۴۵}، ۱۹۹۱، همیلتون^{۴۶} و همیلتون، ۱۹۹۴). در طی این مرحله دانش‌آموزان می‌آموزند که مشاغل مختلفی وجود دارد و تجاری به دست می‌آورند که آنها را قادر می‌سازد تا خودپنداره شان را تقویت کنند. ارزش‌هایشان را بشناسند، ارتباط کلامی و نوشتاری را بیاموزند، نگرش‌های مثبتی نسبت به دیگران داشته باشند، بفهمند که هر فردی منحصر به فرد است، نسبت به مشاغل گوناگون آگاهی پیدا کنند، نگرش‌های مثبتی نسبت به کار در آنها ایجاد شود و ارزش‌های مثبتی را به همه نقش‌های شغلی نسبت دهند (جانسون^{۳۷}، ۱۹۷۹). با در هم آمیختن مفاهیم شغلی، مهارت‌های تحصیلی مثل خواندن، نوشتن، هجی کردن و محاسبه کردن نیز تقویت می‌شود و همه موضوعات درسی با مشاغل، رشته‌های شغلی، اولویت‌های سبک زندگی و مفاهیم سازگاری کاری مرتبط می‌شوند (جانسون، ۱۹۷۹).

در مرحله‌ی آگاهی، برای دانش‌آموزان انواع وسیعی از مشاغل از طریق فنون مختلفی (مثل سخنرانان میهمان^{۴۸}، ویدیو، بازدید علمی) ارائه و

کار همزمان، یادگیری کار (مشاهده و یادگیری) از طریق استاد کاران در جامعه، کار داوطلبانه، کار بدون دریافت دستمزد در مدرسه یا جامعه و اشتغال پاره وقت یا دریافت دستمزد باشد (جانسون، ۱۹۷۹). همچنین در این مرحله دوره‌هایی مثل مهارت‌های صنعتی و کامپیوتر برگزار می‌شود که دانش‌آموزان از طریق آن مفاهیم، مهارت‌ها و نگرش‌های مرتبط با کار را کسب می‌کنند. در طول مرحله‌ی کاوشگری هدف این است که دانش‌آموزان بتوانند خودشان را با توجه به مشاغل آینده شناسایی و تعریف کنند، خودشان را به عنوان یک شخصیت منحصر به فرد بشناسند، بتوانند درباره چیزهای مورد علاقه و چیزهایی که دوست ندارند تصمیم‌گیری کنند، فرآیند شغلی و برنامه انتقال را شروع کنند، بتوانند ادراک خود و پذیرش بیشتری از خود و دیگران به دست آورند، مهارت‌های لازم مثل عادت‌های مناسب کاری و سازگاری را کسب کنند و مهارت‌های حل مسأله را در خود تقویت نمایند (جانسون، ۱۹۷۹).

به تازگی یک مطالعه در مورد نتایج آموزش شغلی پس از دبیرستان (بنز و همکاران، ۱۹۹۷) نشان داد که تأکید بر روی مشاوره و کسب کاوشگری شغلی در طول سال‌های دبیرستان بر میزان و دامنه‌ی فعالیت‌های مولد تحصیلی و کاری دانش‌آموزان، پس از اتمام مدرسه تأثیر مثبت دارد. بنابراین با توجه به تجربه‌های دانش‌آموزان در مرحله کاوشگری، آنها باید آمادگی لازم را داشته باشند که بر انواع مشاغلی که مورد علاقه‌شان است تمرکز کنند.

مرحله آمادگی شغلی
 هنگامی که دانش‌آموزان تمرکز بر روی مشاغل

خاص را آغاز می‌کنند، وارد آخرین مرحله آموزش شغلی یعنی آمادگی شغلی می‌شوند. دانش‌آموزان برای موفقیت در مرحله آمادگی نیازمند تجربه کافی در مراحل کاوشگری و آگاهی شغلی می‌باشند (برولین، ۱۹۹۳). در این مرحله فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم می‌شود تا مهارت‌ها و آموزش‌های لازم برای دنبال کردن گزینه شغلی خاصی را کسب کنند (رازقی، ۱۹۸۳). برای بسیاری از دانش‌آموزان این مرحله یعنی حرفه‌آموزی، کار، آمادگی برای ورود به کالج یا ترکیبی از همه این موارد. در طول مرحله آمادگی، دانش‌آموزان آموزش لازم برای شغل نهایی را دریافت می‌کنند. در حال حاضر انواع فرصت‌های آمادگی وجود دارد که عبارت‌اند از: آموزش فنی حرفه‌ای یا حرفه‌آموزی، برنامه‌های مطالعه کار در درون مدرسه، آموزش پس از دوره‌ی متوسطه (مثل کالج، کالج اجتماعی، مدارس فنی یا کارآموزی^{۴۹})، یا ارتش (برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌هایی که علاقمند و واجد شرایط ارتش هستند). در طول مرحله‌ی آمادگی، دانش‌آموزان خودپنداره خود را با انجام برنامه‌های شغلی موقتی افزایش می‌دهند، دلایل شخصی خود برای انتخاب‌های شغلی موقتی پی می‌برند، مهارت‌های تصمیم‌گیری را برای گزینه‌های شغلی و سبک زندگی به کار می‌گیرند، عادت‌ها و نگرش‌ها و مهارت‌های سازگاری مطلوب کار را از خود بروز می‌دهند، یاد می‌گیرند که خود و کارشان در طول زمان احتمال دارد تغییر کنند، به عنوان یک فرد هدفمند، انواع نقش‌های زندگی و سبک‌های زندگی را تعریف می‌کنند، در زندگی روزمره و کار از راهبردهای حل مسأله استفاده می‌کنند. نقاط قوت و ضعف خود را می‌شناسند و نقاط قوت خود را تقویت کرده و نقاط ضعف خود را از بین می‌برند (جانسون، ۱۹۷۹). بعد از اتمام

مرحله آمادگی، دانش‌آموزان باید بتوانند در باره‌ی شغل خود تصمیم بگیرند، هرچند که احتمال دارد همه دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها آمادگی لازم برای انجام این کار را نداشته باشند. در نهایت باید به این نکته توجه نمود که چرخه‌ی مراحل آموزش شغلی ممکن است در هر سنی تکرار شود. در واقع زمانی که افراد تصمیم می‌گیرند که وارد شغل خاصی شوند، به طور معمول می‌کوشند نسبت به مشاغل موجود آگاه‌تر شوند و شاید در این راه با زمینه‌های شغلی گوناگونی آشنا گردند و در نهایت تصمیم بگیرند که طرح و برنامه‌های آموزشی را انتخاب کنند که آنها را برای کار جدید آماده کند.

آموزش شغلی چگونه در برنامه درسی وارد می‌شود؟

هم معلمان آموزش عادی و هم معلمان آموزش ویژه با وارد کردن مفاهیم شغلی در برنامه آموزشی خود می‌توانند به روش بهتری دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها را برای اشتغال و برای زندگی در جامعه آماده کنند. این کار برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، کارفرمایان آینده‌شان و کل جامعه اثرات آنی و بلند مدت دارد. هر چه که تعداد بیشتری از افراد با ناتوانی‌ها وارد دنیای کار شده و به‌طور موفقیت‌آمیزی صاحب شغل شوند، به همان میزان مسئولیت‌های مالی جامعه کمتر خواهد شد. آموزش شغلی به عنوان وسیله تسهیل موفقیت فردی، اجتماعی و اقتصادی وظیفه‌ی فوق‌العاده مهمی را برعهده دارد.

زمانی که یک معلم بداند که چگونه آموزش شغلی را در برنامه درسی خود وارد نماید، در زمان برنامه‌ریزی صرفه‌جویی می‌شود. شاید معلمان تازه کار تصور کنند که این کار وقت‌گیر است، ولی معلمان مجرب این کار را چالش خوبی می‌دانند و سرانجام متوجه می‌شوند که این کار آموزش را

مرتبط‌تر، جذاب‌تر و خوشایندتر می‌سازد. در ابتدا معلم آموزش عادی یا ویژه محتوای آموزشی را از برنامه موجود انتخاب می‌کند. به عنوان نمونه توانایی جمع و تفریق بدون خطای ارزش‌های پولی بیشتر از ۱۰۰۰ دلار، می‌تواند یک محتوای ریاضی برای دانش‌آموزان باشد. به طور کلی معلم، آموزش خود را با معرفی روش‌های پایه به صورت کلامی یا دیداری و به کمک مثال‌هایی در جلو کلاس شروع می‌کند. در فرآیند وارد کردن مفاهیم آموزش شغلی، معلم به روش‌هایی می‌اندیشد که بتواند این درس را با برخی جنبه‌های آموزش شغلی یا تحول شغلی مرتبط سازد. اگر دانش‌آموزان مشاغلی را می‌شناسند که مستلزم استفاده از پول است، ساده‌ترین روش برای شروع درس این است که از دانش‌آموزان پرسیم که آیا می‌دانید هر شغلی نیازمند استفاده از پول است. این خود سریع‌ترین و ساده‌ترین روش برای وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی است. معلم می‌تواند این روش را تقریباً برای تدریس هر چیزی به کار گیرد و تلفیق آموزش شغلی به طور ساده به عنوان روشی برای پاسخ دادن به این سؤال است.

چند محتوای آموزش عمومی همراه با مثال‌هایی از چگونگی دستکاری سریع و ساده این محتوا برای وارد کردن مفاهیم آموزشی شغلی در آنها در جدول شماره ۲ ارائه شده است. هر معلمی می‌تواند کار را فقط با چند دقیقه برنامه‌ریزی انجام دهد. معلمان مجرب تمایلی به طرح درس‌های پیچیده و دشوار ندارند. به خاطر دانش شخصی و تجربه‌ای که دارند طرح درس آنها درونی و خودکار می‌شود. این معلمان مجرب ممکن است طرح درس جدول شماره ۳ را به عنوان یک مرور اجمالی از درسی که آموزش شغلی در آن یکپارچه شده است، بدانند. معلمان کم‌تجربه نسبت به معلمان مجرب ممکن

دانش آموزانی است که به روش دیگر علاقمندی خود را نشان نمی‌دهند. به عنوان مثال، چنانچه دانش آموزی با ناتوانی‌های یادگیری همراه با بیش‌فعالی شیفته دوچرخه باشد می‌توان از مجله‌ها یا کتاب‌ها و تصاویری در باره‌ی دوچرخه استفاده نمود و او را با مشاغل مربوط به این زمینه آشنا ساخت. اگر چه مشاغل در زمینه‌ی دوچرخه‌ها مستلزم خواندن، تحقیق کردن، نوشتن و انجام سایر تکالیف تحصیلی توسط دانش آموز مذکور است، اما نکته این است این دانش آموز به دوچرخه علاقه دارد. این علاقه او را برای کشف برمی‌انگیزد و او را با تکالیف تحصیلی درگیر می‌کند. از این رو معلمان باید تا جایی که امکان دارد از علایق دانش آموزان برای وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی استفاده کنند.

استفاده از منابع^{۵۰} مدرسه

روش مهم دیگر برای وارد کردن آموزش شغلی در برنامه درسی استفاده از امکانات موجود مدرسه است. در درون مدرسه افراد مختلف با مشاغل گوناگون مثل (آشپز، سرایدار، پرستار، کتابدار، منشی، کارمند، مدیر، کاردرمانگر، فیزیوتراپ، معلم هنر، معلم موسیقی، معلم تربیت بدنی، حسابدار، برق کار و ...) وجود دارند که علاقمند هستند درباره‌ی موقعیت فعلی و گذشته خودشان صحبت کنند. نه تنها این افراد می‌توانند به عنوان سخنران میهمان در باره مشاغل خود صحبت کنند، بلکه دانش آموزان نیز می‌توانند آنها را الگو قرار داده و شغل آنها را برای آینده خود انتخاب کنند و به عنوان بخشی از مرحله کاوشگری شغلی این امکان برای آنها وجود دارد که با تکالیف شغلی گوناگون آشنا شوند.

است آن را هم از نظر سادگی و هم از نظر سرعت انجام آن چالش انگیزتر بیابند و ممکن است علاقمند باشند که مطالب مفصل‌تر و جزیی‌تری از آنچه در این طرح درس آمده ارایه شود. زمانی که معلمان نیاز به راهنمایی بیشتری دارند، آنها باید به منابعی که در این زمینه تهیه شده مراجعه نمایند. نکته مهم این است که برای وارد کردن مفاهیم آموزش شغلی در برنامه درسی و استفاده از منابع موجود در مدرسه و جامعه باید تعهد اخلاقی ایجاد شود.

جدول شماره ۲. اهداف آموزشی کلی و اهداف شغلی مربوط به آن

اهداف آموزشی کلی	اهداف شغلی مربوط
دانش آموز بتواند چهار نوع فعل را تشخیص داده و به کار برد.	دانش آموز حداقل سه شغل را معرفی کند که مستلزم توانایی نوشتن به ویژه توانایی تشخیص و کاربرد این چهار نوع فعل است.
دانش آموز یک فهرست ۱۰ کلمه‌ای را با استفاده از حروف اول و دوم و با ۹۰ درصد صحت براساس حروف الفبای مرتب کند.	دانش آموز شش شغل را به ترتیب حروف الفبا معرفی کند.
دانش آموز بتواند انواع شرایط آب و هوایی را با اصطلاحاتی مثل بارانی، برفی، مه آلود، سرد و مرطوب و غیره تشخیص داده و توصیف نماید.	دانش آموز بتواند چهار شغل را معرفی کند که نیازمند مهارت تشخیص و توصیف انواع شرایط آب و هوایی است.
دانش آموز بتواند کارکرد سه اداره یا سازمان را بیان کند.	دانش آموز بتواند پنج شغل را معرفی کند که در سه اداره یا سازمان مورد نیاز است.

توجه به علایق دانش آموزان

استفاده خلاقانه از علایق دانش آموزان در تهیه تکالیف، روش مؤثری برای جلب مشارکت

شناسایی منابع جامعه

جدول شماره ۳. طرح درس تلفیق مفاهیم شغلی در برنامه درسی

از آنجایی که آموزش شغلی می تواند بیرون از محیط آموزشی و در جامعه اتفاق بیفتد، بنابراین شناسایی منابعی که در جامعه وجود دارند، بسیار مهم است. ارتباط با مؤسسات تجاری، منابع و سایر مراکز جامعه موجب می شود که روابط پایداری بین کلاس های معلم با این مراکز و مؤسسات به وجود بیاید. به عنوان مثال، معلم کودکان اتیسم از صاحب شرکت کیک پنیر درخواست می کند که یک جلسه به عنوان سخنران مهمان در کلاسش حضور یابد. در زمان نمایش فیلم مغازه توسط معلم، بسیاری از آنها به شدت علاقمند شدند که یک گردش علمی به آن مغازه داشته باشند. در طول گردش علمی، دانش آموزان نمونه ای از کیک پنیر را خریدند، با کارگران ملاقات کردند و چیزهای زیادی را درباره انواع کارهایی که آنها انجام می دادند، مهارت های مورد نیاز برای انجام آن کارها و دنیای کار آموختند. علاوه بر این، دانش آموزان با بزرگسالان با اتیسمی ملاقات کردند که کارگران موفق بودند، مورد احترام کارفرمایانشان قرار داشتند و زندگی مستقلی در جامعه داشتند. رابطه ی معلم با آن افراد در این گردش علمی به پایان نمی رسد، بلکه در آینده نیز با دعوت مجدد از صاحب شرکت جهت سخنرانی برای دانش آموزان بعدی در کلاس های بعدی ادامه می یابد. این قبیل آموزش ها برای همه دانش آموزان با ناتوانی مفید است، زیرا آموزش را مرتبط تر و جذاب تر می سازد.

این ارتباطات می تواند با بسیاری از مؤسسه های خصوصی و دولتی، مؤسسه های تجاری و سازمان های غیرانتفاعی نیز صورت گیرد. مهم ترین موضوع این است که از امکانات و منابع موجود اطلاعات کامل و کافی داشته باشیم.

سطح پایه (یک مورد انتخاب کنید)	پیش دبستانی	۷ ابتدایی	راهنمایی	دبیرستان
مرحله آموزش شغلی (یک مورد را انتخاب کنید)	✓ آگاهی	جهت گیری	کشف	آمادگی
اهداف آموزشی کلی				
دانش آموز فهرست ده کلمه ای را با استفاده از حروف اول و دوم و با ۹۰ درصد صحت براساس حروف الفبا مرتب کند.				
وارد کردن آموزش شغلی				
دانش آموز بتواند: الف) شش شغل را که نیازمند مهارت های الفبایی است معرفی کند، ب) دیگر شرایط کاری هر یک از شش شغل را بیان کند و ج) میزان علاقه افزایش به هر یک از این مشاغل را بیان کند.				
مشاغلی که نیازمند این مهارت هاست:				
پستیچی	منشی	سایر مشاغل	کارمند	اپراتور تلفن نویسنده و
اهداف آموزشی				
۱. هر دانش آموز کلمات را بر روی یک کارت می گذارد و سپس با دانش آموز دیگری کار می کند تا به یکدیگر کمک کنند و کلمات را براساس حرف اول الفبایی کنند.				
۲. زمانی که در الفبایی کردن کلمات براساس حرف اول به تسلط رسیدند، دانش آموزان به یکدیگر کمک می کنند تا کلمات را براساس حرف دوم الفبایی کنند.				
۳. کلمات را تاپب نموده و آن را قابل مشخصی ذخیره می کنند.				
۴. دانش آموزان سه یا بیشتر از سه منبع را معرفی می کنند که در آن از ترتیب حروف الفبا استفاده می شود (مثل دفتر تلفن، کاتالوگ ها)				
۵. از دانش آموزان بپرسید که چه کارهایی نیازمند هجی کردن است و نام این کارها را بروی تخته بنویسید.				
۶. گروهی های یادگیری مشارکتی تشکیل دهید و از دانش آموزان بخواهید که چیزهای بیشتری در باره ی کارها کشف کنند.				
۷. افرادی را از مدرسه و جامعه که از این مهارت ها در شغل شان استفاده می کنند به عنوان سخنران مهمان دعوت کنید.				
۸. از فعالیت های دیگر از قبیل بازی نقش و پروژه ها (به صورت فردی یا در گروه های کوچک) نیز می توان استفاده کرد.				
مواد و منابع				
کارت های راهنما پوشه ها منابع الفبایی سخنران مهمان				
ارزشیابی				
دانش آموزان بتوانند کارت ها را به ترتیب حروف الفبایی بدون هیچ گونه خطا در جای خود قرار دهند، شش شغل را که مستلزم الفبایی کردن است را نام ببرند، شرایط دیگر هر یک از شش شغل را بیان کنند و علاقه شان به هر یک از آنها را بیان کنند.				

ارتباط با والدین

و مداخله‌های ضروری برای پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها، آگاهی داشته باشند. سیستم مدارس در تعداد گزینه‌هایی که در دسترس دارند با هم متفاوتند، اما هر معلمی می‌تواند به روش بهتری دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها را برای فرآیند انتقال انفرادی، زندگی مستقل و اشتغال نهایی در جامعه آماده کند.

واضح و مبرهن است که آموزش شغلی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها اهمیت دارد. با مرتبط کردن محتوای دروس به چیزی که برای مشاغل آینده دانش‌آموزان مهم است، معلمان گام بسیار مهمی را در پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها در مدرسه بر می‌دارند.

معلمان نباید فراموش کنند که والدین نیز منابع آموزشی شغلی ارزشمندی هستند. زمانی که دانش‌آموزان در آغاز سال تحصیلی فرم مشخصات خود را پر می‌کنند، معلمان می‌توانند از آنها بخواهند که شغل والدین شان را نیز قید کنند. اغلب والدین به سخنرانی و میهمان شدن در مدرسه علاقمندند. علاوه بر این والدین منابع اطلاعاتی بسیار خوبی دربارۀ علائق و اهداف شغلی احتمالی فرزندانشان می‌باشند. معلمان باید تا جایی که امکان دارد از والدین به عنوان بخشی از فرآیند شغلی استفاده کنند.

نتیجه گیری

لازم است معلمان از بسیاری از خدمات، راهبردها

زیر نویس‌ها:

1. Behavioral disorder
2. learning disabilities
3. Dropouts
4. council for exceptional children
5. U.S. Department of Education
6. Okolo & Sitlington
7. Wehman
8. Unemployment
9. Edgar
10. National Transition Longitudinal study
11. Knitzer , Steinberg & Fleish
12. Rossler
13. Individuals with Disabilities Education Act .
14. Individualized Transition Plan
15. Career Education
16. Curriculum
17. Integration
18. Her & watts
19. Mc daniels & Puryear
20. Lichjtenstein & zental – wiener
21. Cohen & Bettencourt
22. Halpern
23. Slef-detrmination
24. Dowdy & Evers
25. Vocational
26. Benz
27. Ramasamy
28. Walker & Bunsen
29. Bhaerman
30. Enderlain
31. Moore, Agran & Mcsweyn
32. Schwartz & Taymans
33. Awareness
34. Orientation
35. Exploration
36. Prepration
37. Hoyt
38. Razeghi
39. Yovanoff
40. Doren
41. Clark
42. Carlson
43. Fisher
44. Cook
45. D' Alonzo
46. Hamilton
47. Johnson
48. Guest speakers
49. Apprenticeship Training
50. Resources

منبع:

Razeghi, Jane, A. (1998). "A first step toward solving the problem of special education dropouts: infusing career education in to the curriculum". *Intervention in school and clinic* ; 33,3.